50-lecie Oddziału Kardiologicznego

Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego

im. T. Marciniaka we Wrocławiu

Spis treści

Spis treści 2

I. Oddział Kardiologiczny Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T. Marciniaka we Wrocławiu w okresie od maja 1968 do kwietnia 2018 r. 3

II. Część I - lata 1968-1992 4

III. Lata 70. 6

1) Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej 7

2) Pracownia Polikardiograficzna 8

3) Pracownia Hemodynamiki 11

IV. Lata 80. 13

1) Pracownia Wszczepiania Stymulatorów 14

2) Pracownia Echokardiograficzna 16

V. Dorobek naukowy 18

VI. Działalność szkoleniowa 18

VII. Działalność w Polskim Towarzystwie Kardiologicznym. 19

VIII. Część II Lata 1992- 2018 23

IX. Lata 90. 24

1) Intensywna Terapia Kardiologiczna 25

2) Pracownia Echokardiograficzna w latach 90-tych 25

3) Pracownia Holterowska i Prób Wysiłkowych 27

X. XXI wiek 33

1) Pracownia Angiokardiografii 34

2) Pracownia Wszczepiania Stymulatorów Serca 36

3) Pracownia Echokardiograficzna 37

4) Pracownia Elektrofizjologii 42

XI. Działalność naukowa 47

XII. Działalność szkoleniowa 49

XIII. Działalność w nadzorze kardiologicznym 50

XIV. Działalność w Polskim Towarzystwie Kardiologicznym 51

XV. Udział w Kolegiach Redakcyjnych, recenzenci czasopism 52

XVI. Podziękowania 54

I. Oddział Kardiologiczny Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T. Marciniaka we Wrocławiu w okresie od maja 1968 do kwietnia 2018 r.

Oddział Kardiologiczny Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T Marciniaka we Wrocławiu rozpoczął swoją działalność w 1967 r.jako Oddział Chorób Wewnętrznych Szpitala Specjalistycznego pod kierunkiem doc. dr hab. med. Wojciecha Żukowskiego.

Od **03.05.1968** r. stanowisko **Ordynatora Oddziału Chorób Wewnętrznych** w drodze konkursu obejmuje **doc. dr hab. med. Ludmiła Hirnlowa** detaszowana z Instytutu Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej we Wrocławiu.

II. Część I - lata 1968-1992

Zdjęcie 1. Prof. dr hab. med. Ludmiła Hirnlowa – Ordynator Oddziału w latach 1968-1992

prof. dr hab. med. Ludmiła Hirnlowa
Ordynator Oddziału Chorób Wewnętrznych w latach 1968-1992, przemianowanego w 1979 r. na Oddział Internistyczno-Kardiologiczny

Z-cy ordynatora:
dr med. Ryszard Turkiewicz 1968 -69,
dr Janina Rybusińska-Lebuda 1969-1971,
dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko 1971-1984,
dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień 1984-1992,
dr med. Leszek Sokalski ds. intensywnej terapii kardiologicznej 1980-1992.

Pielęgniarki Oddziałowe:
w latach 1968-1976: Józefa Adamska, Anna Głowacka, Mieczysława Lesiuk, Czesława Cichocka, Elżbieta Horyd,
w latach 1976 – 1992 r.- Henryka Górska.

Pielęgniarki koordynujące Intensywną Terapię Kardiologiczną: Małgorzata Berlik, Krystyna Kornalska.

Pielęgniarka zabiegowa: Danuta Grabowska

Gospodarcza: Genowefa Sadowska, Kuchenkowa: Teresa Wejde.

Sekretariat: Krystyna Sobolewska, Anna Wydra.

Technik EKG: Celina Moździerz –Seifert, Irena Szlachter.

Doc. dr hab. med. Ludmiła Hirnlowa tworzy od podstaw **62 łóżkowy Oddział Chorób Wewnętrznych o profilu kardiologicznym**. Rozpoczyna pracę z młodym zespołem lekarskim bez specjalizacji (dr: Tadeusz Duławski, Alicja Kostecka-Pokryszko, Halina Norkowska, Piotr Skwarek i Wojciech Włodarczyk).

W latach 70-tych do zespołu dołączają w 1971 r. dr Krystyna Łoboz-Grudzień, dr Lidia Grudzień-Ferber, dr Barbara Sobolewska, w 1974 r. dr Leszek Sokalski początkowo w wymiarze cząstkowym (także asystent Zakładu Fizjologii A.M. we Wrocławiu), w 1974 r. dr Alicja Kowalska (także kierownik Szpitalnego Punktu Krwiodawstwa, od 1984 r. asystent oddziału), 1976 r. dołączają dr Andrzej Wojszwiłło, dr Jerzy Dyczyński. W latach 70-tych lekarzem zakładowym jest Maria Łysiak, która odbywa specjalizację z chorób wewnętrznych w naszym Oddziale.

Zdjęcie 2. Prof. Ludmiła Hirnlowa wraz z zespołem oraz z Dyrektorem Szpitala dr Kazimierzem Sroczyńskim i z chirurgiem dr Eugeniuszem Szewczakiem (początek lat 70-tych)

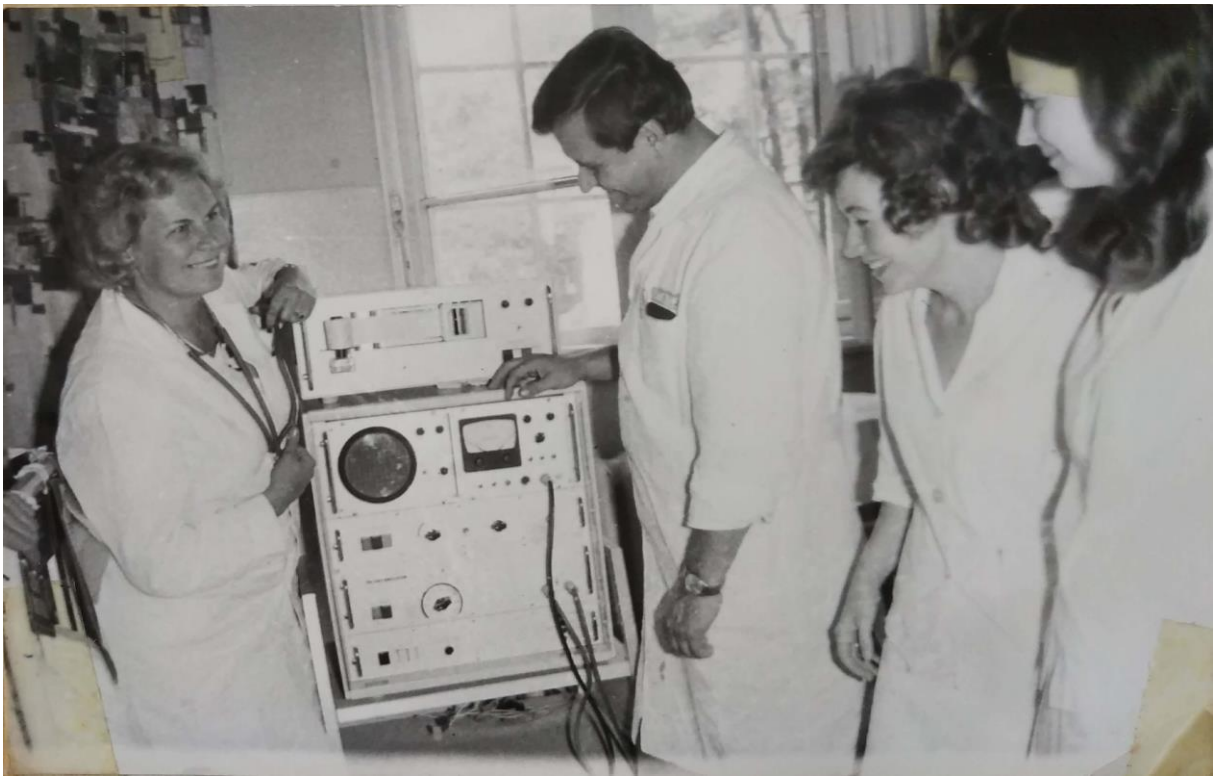
Zdjęcie 3 A. Spotkanie konsultacyjne zespołu, tzw:" kominek" z udziałem chirurga dr Juliusza Draka i lekarzy specjalizujących się w oddziale
Zdjęcie 3 B. Pielęgniarki w Gabinecie Zabiegowym z dr Wojciechem Włodarczykiem
Zdjęcie 3 C. Prof. Ludmiła Hirnlowa wraz z zespołem (lata 70-te)

III. Lata 70.

Doc. dr hab. Ludmila Hirnlowa kontynuuje idee swojego wybitnego nauczyciela prof. dr hab. med. Edwarda Szczeklika, od początku stawia wysokie wymagania kliniczne i rozwija działalność diagnostyczno-terapeutyczną o profilu kardiologicznym, prowadzi działalność naukową i dydaktyczną dla studentów A.M. we Wrocławiu. Oddział stanowi bazę dla szkolenia specjalistycznego lekarzy w zakresie chorób wewnętrznych i kardiologii.

W **1971 r.** zorganizowana zostaje Poradnia Chorób Wewnętrznych, do której rotują się lekarze z Oddziału, konsultowane są trudne przypadki kardiologiczne z przydzielonego rejonu. W latach 70-tych obserwuje się w Oddziale dynamiczny rozwój działalności diagnostyczno-terapeutycznej w zakresie intensywnej terapii kardiologicznej.

W **1972 r.** zostaje zorganizowana pierwsza **Sala Intensywnej Opieki Kardiologicznej** (opiekun - **dr Tadeusz Duławski**). Dzięki opiece medycznej nad pracownikami Zakładów Pracy (Ponar-Wafum, Hutmen, Pafawag) możliwy był zakup nowoczesnego sprzętu.

Zdjęcie 4. Aparatura dla Intensywnej Terapii Kardiologicznej – na zdjęciu: prof. Ludmiła Hirnlowa, dr Tadeusz Duławski, dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko, dr med. Lidia Grudzień-Ferber (początek lat 70-tych)

1) Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej

W **1975 r.** powstaje jako jeden z pierwszych na terenie Dolnego Śląska **8 łóżkowy Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej** (opiekun - **dr Leszek Sokalski**), wyposażony w sprzęt monitorujący z zestawem do telemetrii. W zespole Intensywnej Terapii Kardiologicznej pracują dr: Alicja Kostecka-Pokryszko, Tadeusz Duławski, Wojciech Włodarczyk, Andrzej Wojszwiłło. Rozwijana jest działalność terapeutyczna w zakresie intensywnej terapii (czasowa stymulacja serca, elektroterapia) oraz działalność diagnostyczna:

wprowadzono nowe metody diagnostyczne w intensywnej terapii kardiologicznej: monitorowanie hemodynamiczne – ocena ciśnienia w kapilarach płucnych za pomocą cewników Swanna-Ganza, ocena rzutu serca metodą termodilution w powikłaniach hemodynamicznych zawału serca.

W latach 70-tych dr Alicja Kowalska wraz z dr Alicją Kostecką-Pokryszko i dr Leszkiem Sokalskim wprowadzają **stymulację przezprzełykową,** natomiast dr Leszek Sokalski i dr Alicja Kostecka-Pokryszko wprowadzają **badania elektrofizjologiczne układu przewodzącego serca** (elektrogram pęczka Hisa) w kwalifikacji chorych do wszczepienia stymulatora serca.

2) Pracownia Polikardiograficzna

W latach **70-tych** obserwuje się w Oddziale dynamiczny rozwój nieinwazyjnych metod kardiologicznych. Zorganizowana zostaje **Pracownia Polikardiograficzna (**opiekun- dr med. **Alicja Kostecka –Pokryszko)**. W zespole Pracowni Polikardiograficznej pracują: dr Wojciech Włodarczyk, dr Krystyna Łoboz-Grudzień, dr Lidia Grudzień-Ferber. Kontynuowane są pionierskie badania doc. dr hab. Ludmiły Hirnlowej z dziedziny mechanokardiografii, szczególnie w zakresie apeksokardiografii.

Alicja Kostecka-Pokryszko i wsp. publikuje prace na temat polikardiograficznej oceny czynności lewej komory w zawale serca (Kardiol Pol. 1980). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1977 r.

Krystyna Łoboz-Grudzień i wsp. publikuje prace na temat polikardiograficznej oceny czynności lewej komory u chorych z chorobą niedokrwienną serca i z blokami odnóg pęczka Hisa, z blokiem przedniej wiązki pęczka Hisa (Kardiol Pol. 1980) i z blokiem dwuwiązkowym (Kardiol Pol. 1980 r.). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1977 r.

Od 1977 r. doc. dr hab. Ludmiła Hirnlowa pełni funkcje kierownika Ośrodka Naukowo-Badawczego o profilu kardiologicznym w Dusznikach Zdroju.

Leszek Sokalski i wsp. publikuje prace związane z aktywnością esterazową osocza w świeżym zawale serca (Kardiol Pol. 1980). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1978 r.

Zdjęcie 5. Z Pracowni Polikardiograficznej – na zdjęciu: prof Ludmiła Hinlowa, dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko, dr med. Wojciech Włodarczyk (lata 70-te)

Halina Norkowska i wsp. publikuje prace dotyczące problemów wewnątrznaczyniowej hemolizy u chorych z wszczepioną sztuczną zastawką serca (Kardiol Pol. 1980). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1979 r.

Lidia Grudzień-Ferber i wsp. publikuje prace na temat czynności lewej komory w nadciśnieniu tętniczym na podstawie badań polikardiograficznych (Acta Cardiol. 1983). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1979 r.

Dzięki wsparciu dr hab. Włodzimierza Kraszewskiego z Kliniki Kardiologii w Warszawie **w 1979 r.** dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko i dr med. Leszek Sokalski wprowadzają krzywe rozcieńczenia barwnika dye-dilution w przedoperacyjnej diagnostyce wrodzonych wad serca.

W **1977 r.** pod kierunkiem **dr med. Krystyny Łoboz-Grudzień** wdrażana jest **ultradźwiękowa metoda dopplerowska** falą ciągłą do badań przepływu krwi w tętnicach szyjnych w ocenie niedostateczności krążenia mózgowego, a następnie w aorcie w ocenie funkcji mięśnia serca i stanu zastawki aortalnej. W zespole pracują dr: Jerzy Dyczyński,

Andrzej Wojszwiłło, Alicja Kostecka-Pokryszko. Badania te prowadzone były przy współpracy z **Zakładem Ultradźwięków Instytutu Podstawowych Problemów Techniki PAN w Warszawie** (prof. Leszek Filipczyński**).**

Badania tętnic szyjnych w skojarzeniu z angiografią tętnic szyjnych i oftalmodynamometrią prowadzone były przy ścisłej współpracy **z Kliniką Neurochirurgii AM we Wrocławiu (kierownik: prof. dr hab. Jerzy Wroński).** Wyniki badań miały charakter nowatorski i wskazywały na przydatność zapisów krzywych prędkości przepływu krwi w tętnicy szyjnej w rozpoznawaniu istotnych hemodynamicznie zwężeń tętnicy szyjnej wewnętrznej i wygłaszane były na licznych sympozjach w kraju i zagranicą m.in. na VI Europejskim Kongresie Neurochirurgii w Paryżu w 1979 r. i opublikowane w czasopismach recenzowanych (J Gołek i wsp. Acta Neuroch. 1979), (L Hirnlowa i wsp. Neurol Neuroch Pol. 1980).

Szczególnie ważny wątek stanowiły **badania nad przydatnością prędkości przepływu krwi w aorcie w chorobie niedokrwiennej serca i wadach serca,** które stanowiły podstawę rozprawy habilitacyjnej dr med. K. Łoboz-Grudzień. Jednoczasowe zapisy krzywej ciśnienia w aorcie metodą inwazyjną i zapisy przepływu krwi w aorcie nieinwazyjną metodą ultradźwiękową dopplerowską z falą ciągłą z wcięcia nadmostkowego (badania wykonywane w Pracowni Hemodynamiki w Klinice Kardiochirurgii A.M. we Wrocławiu z udziałem dr med. Romana Dutkiewicza), miał**y** pionierski charakter w kraju. Wyniki badań przedstawiane były na licznych Kongresach o zasięgu międzynarodowym: 1th European Conference on Mechanocardiography Leuven 1981, Second European Conference on Mechanocardiography Strasbourg 1982, Światowy Kongres Ultradźwięków w Medycynie i Biologii - Brighton 1982, 5th Symposium on Echocardiology,Thoraxcenter, Erasmus University, Rotterdam 1983, 3th International Congress on Cardiac Doppler, Cologne, October 1987 i opublikowane: K. Łoboz-Grudzień i wsp. w Proceedings of the Second European Conference on Mechanocardiography **(**Acta Cardiol. 1983) oraz K. Łoboz-Grudzień i wsp. część I -prawidłowa krzywa prędkości przepływu krwi w aorcie (Kardiol Pol.1983) oraz część II przydatność w diagnostyce kardiologicznej (Kardiol Pol.1983).

Doc. dr hab. Ludmiła Hirnlowa w 1972 r. odbywa 2 miesięczny staż w Klinikach Kardiologii we Francji (Paryż, Marsylia) oraz w 1976 r. tygodniowy staż w Szwecji w Klinice Kardiologii w Uppsalii. Asystenci Oddziału szkolą się w wiodących ośrodkach w kraju: dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko odbywa 2 miesięczny staż w Klinice Kardiologii CMKP w Warszawie – 1972 r, dr T. Duławski staż w Klinice Kardiologii w Lublinie -1974 r, dr med.

Leszek Sokalski miesięczny staż w Pracowni Hemodynamiki Instytutu Reumatologii w Warszawie -1979 r. oraz w Klinice Kardiologii w Łodzi.

3) Pracownia Hemodynamiki

W 1979 r. następuje uroczyste otwarcie **Pracowni Hemodynamiki**: Prowadzono monitorowanie hemodynamiczne w powikłaniach zawału serca oraz badania układu przewodzącego serca (elektrogram pęczka Hisa) w kwalifikacji do wszczepienia stymulatora serca.

Zdjęcie 6. Z Otwarcia Pracowni Hemodynamicznej: prof. Ludmiła Hirnlowa z gośćmi zaproszonymi (m.in.: prof. dr med. Edward Szczeklik, prof. dr med. Władysław Chachaj, prof. dr med. Zenon Szewczyk) - 1979 r.

Dzięki nawiązanej współpracy przez prof. dr hab. Ludmiłę Hirnlową z prof. dr hab. **Anatolem Kustrzyckim** (kierownik Kliniki Kardiochirurgii A.M. we Wrocławiu) w latach 70-tych odbywały się tzw. kominki w Klinice Kardiochirurgii (w obecnej nomenklaturze tzw. „heart team"), przyjeżdżaliśmy z naszymi pacjentami na konsultacje do kwalifikacji do zabiegów kardiochirurgicznych.

Należy podkreślić, ze w latach 70-tych prof. Ludmiła Hirnlowa cieszyła się dużym wsparciem ówczesnego Dyrektora Szpitala dr **Kazimierza Sroczyńskiego** we wszelkich inicjatywach zmierzających do rozwoju Oddziału.

24 maja 1979 r. Wydział Zdrowia we Wrocławiu przemianowuje Oddział Chorób Wewnętrznych na **Oddział Internistyczno-Kardiologiczny. W 1979 r. doc. Ludmila Hirnlowa uzyskuje tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego nauk medycznych.**

W latach 70-tych na samodzielne stanowiska ordynatorskie odchodzą: w 1976 r. dr med. Piotr Skwarek (Lubin), w 1977 r. dr Wojciech Włodarczyk (Jelenia Góra).

W latach 70-tych **doc. dr hab. med. Ludmiła Hirnlowa była promotorem prac na stopień doktora nauk medycznych następujących osób z Oddziału:**

- **dr med. Wojciech Włodarczyk** „Badania gazometryczne w zawale serca" – 1975 r.
- **dr med. Piotr Skwarek** „Niektóre aspekty kliniczne nadmiernie opadniętej nerki" – 1976 r.
- **dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko** „Polikardiograficzna ocena wydolności lewej komory serca w chorobie niedokrwiennej ze szczególnym uwzględnieniem świeżego zawału mięśnia serca" – 1977 r.
- **dr med. Krystyna Łoboz-Grudzień** „Polikardiograficzna ocena czynności lewej komory serca w blokach wiązek i odnóg pęczka Hisa w chorobie niedokrwiennej serca" – 1977 r.
- **dr med. Halina Norkowska** „Problemy hemolizy u chorych po wszczepieniu sztucznej zastawki serca" – 1978 r.
- **dr med. Leszek Sokalski** „Aktywność esterazowa osocza w świeżym zawale serca" – 1978 r.
- **dr med. Lidia Grudzień- Ferber** „Ocena czynności lewej komory serca w nadciśnieniu tętniczym na podstawie polikardiografii i zapisu pierwszej pochodnej apeksokardiogramu" – 1979 r.

Zdjęcie 7. Zespół oddziału z naszym honorowym gościem nestorem interny i kardiologii prof. dr med. Edwardem Szczeklikiem- 1978 r.

IV. Lata 80.

W latach 80 tych do zespołu dołączają: w 1982 r.: dr Marek Śledziona, dr Jolanta Wołkanin, dr Małgorzata Mulczyk, dr Monika Cierlińska, w 1984 r.: dr Jerzy Wachtl, dr Andrzej Błaszczyk,dr Katarzyna Kulczuga, w 1986 r.: dr Wojciech Herfurt, dr Mariusz Sakowski, dr Małgorzata Dmochowska-Perz , dr Cezary Kucfir, dr Janusz Sławin, dr Ewa Tarnawska, w 1987 r.: dr Barbara Brzezińska.

W latach 80-tych rozwijana jest działalność Poradni Kardiologicznej (pracują: dr Barbara Sobolewska oraz dr med. Lidia Grudzień - Ferber).

W **1982 r.** dr med. Leszek Sokalski jako jeden z pierwszych na Dolnym Śląsku wraz z kardiochirurgiem dr med. Stefanem Ostapczukiem wprowadzają **kontrpulsację wewnątrzaortalną** w leczeniu wstrząsu kardiogennego.

W 1982 r.do Libii wyjeżdża **dr med. Halina Norkowska na stanowisko Ordynatora** oraz dr Andrzej Wojszwiłło, który wraca na Oddział w 1989 r. Z Oddziału odchodzi dr Jerzy Dyczyński oraz dr Tadeusz Duławski (do Szpitala Kolejowego).

Dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko i wsp. w 1982 r. przedstawia prace na temat oceny funkcji lewej komory w chorobie niedokrwiennej serca na podstawie wskaźników mechanokardiograficznych na 2nd European Congress of Mechanocardiography w Strasburgu oraz na Third European Conference on Mechanocardiography w Berlinie w 1983 r.

Zdjęcie 8. Wspólne zdjęcia zespołu z lekarzami specjalizującymi się w Oddziale- lata 80-te

W 1984 r. **dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko** odchodzi na stanowisko **Ordynatora Oddziału Kardiologicznego w Szpitalu w Brochowie** (a z nią dr Małgorzata Mulczyk i dr Monika Cierlińska). Dr med. Alicja Kostecka-Pokryszko pełniła funkcję z-cy Ordynatora przez 13 lat i w latach 70-tych poniosła duże zasługi w rozwoju nieinwazyjnych metod w kardiologii (polikardiografia, dye dilution, stymulacja przezprzełykowa) oraz metod inwazyjnych (elektrogram pęczka Hisa) i intensywnej terapii kardiologicznej. Należy podkreślić duży wkład dr med. Alicji Kosteckiej-Pokryszko w szkolenie młodej kadry i zaangażowanie w działalność Oddziału Wrocławskiego PTK. W 2014 r. odznaczona została medalem honorowym Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego z okazji 50-lecia Oddziału Wrocławskiego PTK**.**

1) Pracownia Wszczepiania Stymulatorów

W latach 80-tych w Oddziale wdrażane są nowe procedury wysokospecjalistyczne. Dzięki staraniom prof. Ludmiły Hirnlowej rozpoczęto **wszczepianie stymulatorów na stałe**. Pierwszy stymulator został wszczepiony przez zespół dr med. Leszek Sokalski – kardiolog, dr Marek Śledziona, dr med. Stefan Ostapczuk – kardiochirurg i dr med. Eugeniusz Szewczak – chirurg, dr Jolanta Wołkanin oraz pielęgniarki Małgorzatę Berlik oraz Krystynę Kornalską, Henrykę Górską.

Zdjęcie 9. Ze wszczepienia pierwszego stymulatora serca –na zdjęciu m.in.: dr med. Leszek Sokalski, dr med. Stefan Ostapczuk, dr med. Eugeniusz Szewczak – 1985 r.

10 października 1985 r. Instytut Kardiologii zatwierdza Oddział Internistyczno-Kardiologiczny jako drugi Ośrodek na Dolnym Śląsku wszczepiający stymulatory (pierwszy to Klinika Anestezjologii. A.M. we Wrocławiu - kierownik: prof. Antoni Aroński).

Powstaje **w 1985 r. Pracownia Wszczepiania Stymulatorów (**opiekun: **dr med. Leszek Sokalski). W** zespole pracują na początku: dr: Marek Śledziona, Jerzy Wachtl, Jolanta Wołkanin. W kolejnych latach dołączają dr: Wojciech Herfurt, Mariusz Sakowski, Cezary Kucfir, Janusz Sławin. Wszczepianie stymulatorów serca prowadzone było dla makroregionu Dolnego Śląska. Rocznie wszczepianych było około 250 -300 stymulatorów.

W 1985 r. Krystyna Łoboz-Grudzień uzyskała **stopień naukowy dr habilitowanego medycyny** na podstawie rozprawy habilitacyjnej „Przydatność badania przepływu krwi w aorcie metodą dopplerowską w ocenie czynności lewej komory serca i zastawek aortalnych".

W latach 80-tych w Oddziale wprowadzono badania ultrasonograficzne jamy brzusznej (dr Andrzej Błaszczyk i dr Wojciech Herfurt) na sprzęcie uzyskanym przez Panią Prof. Ludmiłę Hirnlową z darów z Niemiec.

W **1986 r.** zostaje zorganizowana w Oddziale **Pracownia Holterowska** wyposażona w zestaw Holterowski do oceny zaburzeń rytmu serca i niemego niedokrwienia.

Na początku lat 80-tych pacjenci na badania echokardiograficzne kierowani byli do Pracowni Echokardiograficznej Szpitala w Brochowie (dr med. Alicja Kowalisko) oraz do Pracowni Echokardiograficznej Szpitala w Lubinie (dr med. Maciej Dałkowski).

2) Pracownia Echokardiograficzna

W 1987 r. dzięki zebraniu środków od sponsorów (liczne Zakłady Pracy z którymi Oddział współpracował) zostaje zakupiony aparat echokardiograficzny z kolorowym doplerem i powstaje nowoczesna **Pracownia Echokardiograficzna** (opiekun w latach 1987-1992 **– dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień).** Początkowo w Pracowni pracują: dr Alicja Kowalska, dr Katarzyna Kulczuga. W kolejnych latach do Pracowni Echokardiograficznej dołączyły dr Małgorzata Dmochowska-Perz i dr Barbara Brzezińska. Dr Katarzyna Kulczuga odbywa staż w Pracowni Echokardiograficznej Szpitala w Brochowie. Dr Alicja Kowalska i dr Katarzyna Kulczuga odbywają także staże w Pracowni Echokardiograficznej Szpitala Wojskowego oraz miesięczny staż w Pracowni Echokardiograficznej Instytutu Kardiologii w Warszawie. W 1987 r. dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień odbywa miesięczny staż w Pracowni Echokardiografii Kliniki Kardiologii w Groningen w Holandii.

W Pracowni Echokardiograficznej wykonywane są liczne badania konsultacyjne, szczególnie diagnostyka wad serca, dla innych Szpitali i Klinik Akademii Medycznej we Wrocławiu.

W latach 80-tych dr Marek Śledziona zajmuje się przydatnością reografii w ocenie zmian hemodynamicznych w zaburzeniach rytmu serca i przewodzenia. Wyniki przedstawia na XXIX Zjeździe TIP w Łodzi. W 1987 r. dr Marek Śledziona odbywa 10 miesięczny staż w Klinice Kardiologii w Hanowerze.

Prace z zakresu wykorzystania echokardiografii dopplerowskiej w ocenie czynności rozkurczowej lewej komory i ciśnienia późnorozkurczowego w lewej komorze w chorobie

niedokrwiennej serca K. Łoboz-Grudzień i wsp. przedstawia na europejskich kongresach, m.in. 8 Sympozjum Echokardiografii Rotterdam 1989, 7th European Conference on Noninvasisve Cardiology Łódź 1990, 2nd International Conference on Cardiac Doppler and Color Flow, Dubrownik 1990.

Dzięki nawiązanej współpracy z Kliniką Kardiochirurgii w latach 80-tych i 90-tych dr med. Leszek Sokalski, dr Jerzy Wachtl i dr Janusz Sławin wykonują cewnikowania serca, koronarografie i angioplastyki wieńcowe na bazie Pracowni Hemodynamiki Kliniki Kardiochirurgii. Należy odnotować, że w **1988** r. dr med**. Leszek Sokalski** wykonał **pierwszą angioplastykę na Dolnym Śląsku.**

Prof. dr hab. Ludmiła Hirnlowa w 1988 r. otrzymuje tytuł profesora zwyczajnego nauk medycznych.

W 1988 r. Oddział nasz wizytuje konsultant krajowy ds. kardiologii prof. dr hab. Maria Hoffman Dyrektor Instytutu Kardiologii w Warszawie. „W*idzę tutaj dużą robotę*" podsumowała prof. Maria Hoffmanowa.

Prof. dr hab. Ludmiła Hirnlowa wraz z zespołem organizuje **w 1988 r. pierwszą Konferencję Dopplerowską** z udziałem ekspertów z całego kraju: (prof. dr hab. Wanda Rydlewska-Sadowska, prof. dr hab. Maria Krzemińska-Pakuła, prof. dr hab. Andrzej Nowicki). Z oddziału wykłady przedstawiają: dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień na temat przydatności echokardiografii dopplerowskiej w ocenie czynności skurczowej i rozkurczowej lewej komory oraz dr Alicja Kowalska na temat występowania fali zwrotnej mitralnej w zawale serca.

Za prace związane z wdrażaniem ultradźwiękowej metody dopplerowskiej w kraju dr hab. med. K Łoboz-Grudzień otrzymała w **1989 r. doroczną Nagrodę Lekarską Wieczystej Fundacji imienia Zofii i Jana Karola Wende.** W 1989 r. otrzymuje stanowisko samodzielnego pracownika naukowego (docenta na Wydziale Nauk o Zdrowiu Akademii Medycznej we Wrocławiu).

Przez 25 lat działalności prof. Ludmiły Hirnlowej Oddział zyskał wysoką rangę, należał do jednego z najnowocześniejszych Oddziałów Kardiologicznych na Dolnym Śląsku i liczących się w kraju. W latach 70-tych zorganizowano 10 łóżkowy Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej świadczący usługi dla chorych z Wrocławia i Dolnego Śląska. Wprowadzono czasową stymulację serca, a w latach 80-tych pompę wewnątrzaortalną w leczeniu wstrząsu kardiogennego. W 1985 r. prof. Ludmiła Hirnlowa zorganizowała drugi

na terenie Dolnego Śląska Ośrodek Wszczepiania Stymulatorów. W latach 70-tych zorganizowano Pracownię Polikardiograficzną i wprowadzono ultradźwiękową metodę Dopplera do badań przepływów naczyniowych. Pod koniec lat 80-tych powstała nowoczesna Pracownia Echokardiograficzna świadcząca liczne badania konsultacyjne dla chorych ze szpitali i klinik Wrocławia. Ścisła współpraca z Kliniką Chirurgii Serca A.M. umożliwiła wykonywanie badań hemodynamicznych (cewnikowanie serca, koronarografia i angioplastyka wieńcowa) u naszych chorych przez lekarzy naszego Oddziału.

Prof. Ludmiła Hirnlowa była wybitnym lekarzem internistą i kardiologiem, uznanym autorytetem w kraju w dziedzinie mechanokardiografii. W pracy klinicznej i naukowej prof. L. Hirnlowa stawiała wysokie wymagania sobie i swoim współpracownikom, narzucała pewien kodeks postępowania lekarskiego: sumienność, rzetelność, skromność i dociekliwość w poznawaniu mechanizmów patofizjologicznych. Swoich współpracowników zarażała pasją do żmudnych badań naukowych w dziedzinie kardiologii nieinwazyjnej.

V. Dorobek naukowy

Prof. L Hirnlowa i wsp. opublikowała 160 prac naukowych, w tym 48 oryginalnych, 22 w czasopismach zagranicznych, 2 monografie.

Główne kierunki badań naukowych to nieinwazyjne badania serca: **fono- apekso, echokardiografia, badania metodą Dopplera,** ponadto **problemy intensywnej terapii kardiologicznej.** Wiele prac naukowych z tego obszaru miało **pionierski charakter w kraju.**

Prof. Ludmiła Hirnlowa była promotorem **7 dysertacji doktorskich**, opiekunem **1 pracy habilitacyjnej** (Krystyna Łoboz-Grudzień), **recenzentem 24 dysertacji doktorskich, recenzentem 8 prac habilitacyjnych i 6 wniosków na tytuł profesora.**

VI. Działalność szkoleniowa.

Na bazie Oddziału prowadzona była **dydaktyka ze studentami** Wydziału Lekarskiego, Wydziału Stomatologii i Wydziału Pielęgniarstwa A.M. we Wrocławiu.

Zdjęcie 10. Ćwiczenia ze studentami Wydziału Pielęgniarstwa A.M. we Wrocławiu

Oddział stanowił bazę do szkolenia lekarzy internistów i kardiologów. Pod kierunkiem prof. dr hab. Ludmiły Hirnlowej 31 lekarzy uzyskało I stopień specjalizacji z chorób wewnętrznych, 20 lekarzy II stopień specjalizacji z chorób wewnętrznych, 8 lekarzy specjalizację z kardiologii**.** Spośród asystentów Oddziału uzyskali **specjalizację z kardiologii**: dr: Alicja Kostecka-Pokryszko, Leszek Sokalski, Krystyna Łoboz-Grudzień, Barbara Sobolewska, Alicja Kowalska.

Prof. Ludmiła Hirnlowa w latach 1982-1991 pełniła **funkcję specjalisty wojewódzkiego dziedzinie kardiologii dla województwa wrocławskiego.**

VII. Działalność w Polskim Towarzystwie Kardiologicznym.

W latach 1977-1983 prof. dr hab. Ludmiła Hirnlowa była Z-cą Przewodniczącego Oddziału Wrocławskiego PTK. W latach **1983-92 przez 3 kadencje** prof. Ludmiła Hirnlowa pełniła funkcję **Przewodniczącej Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego.** Funkcję sekretarza w latach 1983-1989 pełniła dr med. Alicja Kostecka – Pokryszko, a w latach 1989-1992 dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień. Funkcję skarbnika

w latach 1983-89 pełniła dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień, a w latach 1989-1992 dr Alicja Kowalska.

W 1990 roku prof. dr hab. Ludmiła Hirnlowa jako Przewodnicząca Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego wraz z zespołem zorganizowała **46 Ogólnopolską Konferencję Naukową - Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego w Polanicy Zdroju „Choroby mięśnia serca – zapalne i pierwotne”.** Prof. dr hab. Ludmila Hirnlowa – Przewodnicząca, prof. dr hab. Krzysztof Wrabec V-ce Przewodniczący, dr Alicja Kowalska – sekretarz, dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień - skarbnik.

Zdjęcie 11. 46 Ogólnopolska Konferencja Naukowa PTK w Polanicy Zdroju - 1990 r. Przewodnicząca Konferencji prof. Ludmiła Hirnlowa z Prezesem PTK prof. Leszkiem Ceremużyńskim i członkami Komitetu Organizacyjnego

Zdjęcie 12. Dyrektor Kazimierz Sroczyński wpisuje się do kroniki Oddziału w czasie spotkania świątecznego

Za wybitne zasługi dla Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego w dniu 02.10.1992 r. prof. Ludmiła Hirnlowa otrzymała **godność honorowego członka Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego** w Gdańsku w czasie 51 Kongresu PTK**.**

Zdjęcie 13. prof. Ludmiła Hirnlowa otrzymuje godność honorowego członka Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego z rąk ówczesnego Prezesa PTK prof. Leszka Ceremużyńskiego

Prof. Ludmiła Hirnlowa odznaczona została między innymi w 1980 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, w 1983 r. Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

30.09.1992 r. prof. Ludmila Hirnlowa przechodzi na emeryturę. W drodze konkursu Ordynatorem Oddziału zostaje jej uczennica doc. dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień.

Po przejściu na emeryturę prof. Ludmiła Hirnlowa przez wiele lat konsultowała chorych w ramach Poradni Kardiologicznej. 10 czerwca 2011 r. pożegnaliśmy wybitnego lekarza humanistę, wychowawcę wielu pokoleń lekarzy i wielki autorytet naukowy i moralny.

VIII. Część II Lata 1992- 2018

prof. dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień - Ordynator Oddziału Internistyczno-Kardiologicznego przemianowanego w 1999 r. na Oddział Kardiologiczny

Zdjęcie 14. Prof. dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień- Ordynator Oddziału w latach 1992-2018

Z-cy Ordynatora:
dr med. Alicja Kowalska 1992-2010
dr med. Andrzej Wojszwiłło 2010-2018
dr med. Leszek Sokalski ds. intensywnej terapii kardiologicznej 1992-2016
Kierownik Pracowni Angiokardiografii 2001-2016.
dr med. Rafał Wyderka - Kierownik Pracowni Hemodynamiki, Elektrofizjologii i Elektrostymulacji Serca od 2017

Pielęgniarki oddziałowe:

mgr piel. Henryka Górska - 1992-2015,
mgr piel. Małgorzata Paliwoda od 2016

Z-cy Oddziałowej: Intensywna Terapia Kardiologiczna w latach 1992-2007 – Krystyna Kornalska, w latach 2008-2016 mgr pielęgniarstwa Małgorzata Paliwoda.

Oddział Kardiologiczny – pielęgniarka koordynująca -Wiesława Knedler

Salowe: Violetta Czapiga, Genowefa Para,

Gospodarcze: Henryka Olszewska , Zofia Dera

sekretariat: Anna Wydra w latach 1992-2017, Marcjanna Śliwińska, Anna Grudzińska, Marzena Cieślak, Agata Orzelska

EKG: technicy EKG: Irena Burzyńska, Iwona Stefańska

Zdjęcie 15. Ordynator Oddziału prof. Krystyna Łoboz-Grudzień i pielęgniarka oddziałowa mgr piel. Henryka Górska wraz z zespołem Oddziału Kardiologicznego w Szpitalu im. T. Marciniaka we Wrocławiu (pierwsza dekada XXI wieku)

IX. Lata 90.

W latach 90-tych rozwijana jest działalność diagnostyczno – terapeutyczna, prowadzona jest szeroka działalność naukowa i szkoleniowa. Działalność ta zostaje doceniona przez krajowy nadzór specjalistyczny (prof. dr hab. Zygmunt Sadowski) i Oddział zostaje doposażony z Narodowego Programu Ochrony Serca w nowoczesną aparaturę (nowa centrala do monitorowania, przewoźny aparat Rtg, nowoczesny echokardiograf, aparat do monitorowania holterowskiego, bieżnia do prób wysiłkowych).

W 1999 r. Oddział Internistyczno-Kardiologiczny zostaje przekształcony **w Oddział Kardiologiczny** – 49 łóżkowy, w tym 10 łóżek Intensywnej Terapii Kardiologicznej.

1) Intensywna Terapia Kardiologiczna

opiekun - dr med. Leszek Sokalski

Rozwijana jest **Intensywna Terapia Kardiologiczna,** w zespole pracują dr: Marek Śledziona, Jerzy Wachtl, Janusz Sławin, Cezary Kucfir**,** Mariusz Sakowski**.** W latach 90-tych wdrażano leczenie fibrynolityczne w zawale mięśnia serca. Zespół Oddziału brał udział w światowych, prestiżowych badaniach klinicznych koordynowanych przez Instytut Kardiologii w Warszawie i Klinikę CMKP w Warszawie (m. in.: w leczeniu trombolitycznym zawału serca – GUSTO, INJECT, COBALT oraz w leczeniu przeciwpłytkowym ostrych zespołów wieńcowych (PARAGON, OASIS).

2) Pracownia Echokardiograficzna w latach 90-tych

opiekun - dr med. Alicja Kowalska (1992-2010)

W zespole pracują; dr Katarzyna Kulczuga, dr Małgorzata Dmochowska-Perz, dr Barbara Brzezińska. Do zespołu dołączają dr Joanna Jaroch w 1994 r. oraz dr Ewa Kruszyńska w 1998 r. Konsultuje: dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień.

Na początku lat 90-tych dr Alicja Kowalska i dr Barbara Brzezińska wprowadzają badania echokardiograficzne wysiłkowe w diagnostyce choroby wieńcowej (stress echo). Dr Barbara Brzezińska i dr Alicja Kowalska wprowadzają echokardiografię przezprzełykową TEE.

Katarzyna Kulczuga i wsp. publikuje prace związane z wpływem fali zwrotnej mitralnej na arytmię komorową w zespole wypadania płatka zastawki mitralnej (Post Med Klin i Dośw. 1996) oraz prace związane z czynnikami wpływającymi na występowanie fali zwrotnej mitralnej w zespole wypadania płatków zastawki mitralnej (Adv Clin Exp Med. 1999). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1995 r.

Alicja Kowalska i wsp. publikuje prace związane z czynnością rozkurczową lewej komory w chorobie niedokrwiennej serca (Kardiol Pol. 1999, Pol Arch Med Wewn.1999). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 1998 r.

Dr med. Alicja Kowalska przedstawia także prace na temat znaczenia modelu napływu mitralnego w przewidywaniu rozwoju niewydolności serca po zawale serca na Second

International Meeting Cologne 1997 i w trakcie 4th World Congress of Echocardiography Cairo, Egipt 2000).

Zdjęcie 16. Z Pracowni Echokardiograficznej. Opiekun dr med. Alicja Kowalska z zespołem

Joanna Jaroch i wsp. publikuje prace dotyczące czynności skurczowej i rozkurczowej lewej komory w nadciśnieniu tętniczym z różnymi typami przerostu i geometrii lewej komory. Uzyskane wyniki badań miały charakter nowatorski w piśmiennictwie krajowym. Wygłoszone zostały na Sympozjach Europejskiego Towarzystwa Kardiologicznego Grupy Roboczej Echokadiograficznej w Pradze w 1998 r. (prezentacja ustna), na 10th International Congress on Echocardiology w Rzymie w1999 r. (prezentacja ustna) oraz przedstawione na XX Europejskim Kongresie Kardiologicznym w Wiedniu w 1998 r. (prezentacja ustna), na 1 Międzynarodowym Kongresie Chorób Serca w Waszyngtonie 1999 r. i opublikowane w (Cardiovascular Imaging 1998 oraz w Kardiol Pol. 2001). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2000 r.

W 1996 r. doc. dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień wraz z zespołem zorganizowała **Ogólnopolską Konferencję Kardiologiczną PTK w Polanicy Zdroju „Wstrząs**

Kardiogenny”. Dr hab. K Łoboz-Grudzień – Przewodnicząca Ogólnopolskiej Konferencji, prof. Krzysztof Wrabec –V-ce Przewodniczący, dr Alicja Kowalska – sekretarz.

Zdjęcie 17. Ogólnopolska Konferencja Kardiologiczna PTK w Polanicy Zdroju 1996 r. „Wstrząs Kardiogenny”

A. Przewodnicząca Konferencji – prof. Krystyna Łoboz-Grudzień i V-ce Przewodniczący – prof. Krzysztof Wrabec z Prezesem PTK prof. Michałem Tenderą

B. zdjęcie z gośćmi Konferencji JM Rektorem prof. Jerzym Czernikiem i Dyrektorem Szpitala im. T. Marciniaka dr med. Markiem Nikielem

C. wspólne zdjęcie Komitetu Organizacyjnego Konferencji z Prezesem PTK prof. Michałem Tenderą

3) Pracownia Holterowska i Prób Wysiłkowych

opiekun w latach 1992-2018 - dr med. Andrzej Wojszwiłło

W latach 90-tych w Pracowni Holterowskiej wprowadzono badania zmienności rytmu serca, późnych potencjałów w ocenie ryzyka arytmii groźnej dla życia.

Andrzej Wojszwiłło i wsp. publikuje badania dotyczące równowagi układu autonomicznego w nadciśnieniu tętniczym na podstawie zmienności rytmu serca (HRV). Były to pierwsze prace w piśmiennictwie krajowym oceniające zachowanie się równowagi układu autonomicznego w różnych typach przerostu i geometrii lewej komory w adaptacji do nadciśnienia tętniczego. Prace naukowe z tej dziedziny przedstawiane były na licznych Europejskich Kongresach Kardiologicznych (m. in. na Second International Meeting of the Working Group on Heart Failure European Society of Cardiology, Cologne May 1997 r, 8th International Congress on Holter and Noninvasive Electrocardiology, Ulm May, 1998 r, w czasie XXII Congress European Society of Cardiology, Amsterdam 2000 r. (prezentacja

ustna) oraz zostały opublikowane w czasopismach recenzowanych (A. Wojszwiłło i wsp.: ESS 1998, Kardiol Pol. 2001).

Dr med. Andrzej Wojszwiłło publikuje także badania na temat późnych potencjałów w rożnych typach przerostu mięśnia serca w nadciśnieniu tętniczym (Kardiol Pol. 2003). Badania dotyczące zmienności rytmu serca i późnych potencjałów w nadciśnieniu tętniczym stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2000 r.

Zdjęcie 18. Z Pracowni Holterowskiej i Prób wysiłkowych. Opiekun dr med. Andrzej Wojszwiłło z zespołem

Jerzy Wachtl i wsp. przedstawia wyniki badań dotyczących wpływu leczenia trombolitycznego na występowanie późnych potencjałów komorowych w zawale serca oraz wpływu późnych potencjałów komorowych na dylatację lewej komory po zawale serca na Konferencjach Holterowskich w Kościelisku w 1997 r. oraz na 8th International Congress on Holter and Noninvasive Electrocardiology w Ulm May 1998 r.

Janusz Sławin i wsp. przedstawia wyniki badań na temat zmienności rytmu serca HRV w 1 dobie zawału serca leczonego trombolitycznie na Konferencjach Elektrokardiologii Nieinwazyjnej PTK w Zakopanem w 1996 r. oraz publikuje pracę poglądową w ESS 1998 r.

Zespół Pracowni Holterowskiej pod kierunkiem doc. K Łoboz-Grudzień wielokrotnie przygotowywał sesje autorskie na Międzynarodowych i Ogólnopolskich Konferencjach Sekcji Elektrokardiologii Nieinwazyjnej Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego w Kościelisku. Między innymi: *w 1998 r*. przygotowano **Sesję Autorską** w czasie Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Sekcji Elektrokardiologii Nieinwazyjnej PTK na temat „Arytmia komorowa w przeroście mięśnia serca - implikacje diagnostyczne i terapeutyczne".

W marcu 2000 r. **sesję autorską** w czasie II Międzynarodowej Konferencji International Society for Holter Noninvasive Electrocardiology i Sekcji Elektrokardiologii Nieinwazyjnej Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego na temat „Częstość rytmu serca - czynnik ryzyka chorób sercowo-naczyniowych - implikacje do chronoterapii". W czasie VI Międzynarodowej Konferencji International Society for Holter Noninvasive Electrocardiology w 2004 zorganizowano **sesję autorską dydaktyczną** „Pozawałowa przebudowa lewej komory a niestabilność elektryczna".

Dr med. Andrzej Wojszwiłło **w 2004 r.** uzyskał dla Pracowni **certyfikat Sekcji Elektrokardiologii Nieinwazyjnej Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego.**

Dzięki współpracy z Kierownikiem Katedry Farmakologii Klinicznej Panią Prof. dr hab. Krystyną Orzechowską-Józwenko powstają wspólne prace dotyczące genetycznych uwarunkowań skuteczności leczenia propafenonen u chorych z napadowym migotaniem przedsionków (E. Jaźwińska –Tarnawska i wsp. Int J Clin Pharmacol Ther. 2001).

W latach 90-tych zostaje uruchomiona w ramach Poradni Kardiologicznej **Poradnia Promocji Zdrowia** (dr med.Katarzyna Kulczuga). Na bazie Poradni Kardiologicznej i Oddziału Kardiologicznego Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego we Wrocławiu asystenci Oddziału wraz z pracownikami Zakładu Pielęgniarstwa Internistycznego Akademii Medycznej we Wrocławiu realizowali **programy Promocji Zdrowia** w ramach Narodowego Programu Promocji Zdrowia pod patronatem Instytutu Kardiologii w Warszawie. Programy obejmowały warsztaty edukacyjne z dziedziny zdrowego stylu życia dla pacjentów i ich rodzin, między innymi dotyczyły stylu żywienia, walki z otyłością, jak rzucić palenie papierosów. Dr med. Katarzyna Kulczuga, dr med. Adela Bartczuk oraz mgr. piel. Henryka

Górska wyniki programów przedstawiały na Międzynarodowych Konferencjach Promocji Zdrowia.

W latach 90-tych przy współpracy z **Zakładem Pielęgniarstwa Klinicznego AM we Wrocławiu** z dr med. Martą Arendarczyk opracowano kwestionariusz badania jakości życia u pacjentów po zawale serca oraz po zabiegach kardiochirurgicznych dostosowany do warunków populacji polskiej.. Badania przeprowadzone wspólnie z Kliniką Chirurgii Serca Akademii Medycznej we Wrocławiu cieszyły się dużym zainteresowaniem i przedstawiane były na Sympozjach w kraju i zagranicą m.in. Międzynarodowe Sympozjum w Antwerpii „Quality of life after Open Heart Surgery" 1991 r. i opublikowane (Marta Arendarczyk i wsp. w Pol Merkuriusz Lek 2000).

W latach 90-tych w Poradni Kardiologicznej zatrudniona była: dr Barbara Sobolewska, dr med. Lidia Grudzień Ferber, dr med. Katarzyna Kulczuga. Dr Barbara Sobolewska odchodzi z powodu ciężkiej choroby. Kierownikiem Poradni Kardiologicznej zostaje **dr Irena Dworak** specjalista kardiolog.

W lipcu **1997 r.** Szpital przeżywa dramat powodzi. Pacjenci są ewakuowani, ostatni już na amfibiach do Szpitala Wojskowego. W Oddziale odciętym od „świata" pielęgniarka **Krystyna Kornalska** pilnuje przez 3 doby dobytku. Szczęśliwie (wysoki parter) sprzęt nie zostaje uszkodzony. Przez 3 miesiące opiekujemy się naszymi pacjentami w Klinice Kardiologii Szpitala Wojskowego (kierownik prof. Waldemar Banasiak).

Zdjęcie 19. Zdjęcia z powodzi 1997 r.

Zdjęcie 20. W czasie powodzi pracujemy w Klinice Kardiologii Szpitala Wojskowego (na zdjęciu z prof. Waldemarem Banasiakiem oraz z komendantem płk. dr med. Januszem Adamczykiem)

W latach 1998-2000 dr med. Leszek Sokalski z dr Jerzym Wachtlem i dr Januszem Sławinem wykonują koronarografie i angioplastyki wieńcowe w Pracowni Hemodynamiki Szpitala Wojskowego (kierownik: prof. dr hab. Waldemar Banasiak).

W latach 90-tych Oddział współpracował z Kliniką Chirurgii Serca we Wrocławiu (kierownik **dr hab. .med. Tadeusz Bross prof. nadzw**.). Trudne przypadki kardiologiczne kierowano do zabiegów kardiochirurgicznych do Centrum Chorób Serca w Zabrzu (kierownik: **prof. dr hab. Marian Zembala**). Przez wiele lat prof. Marian Zembala wspierał nasz Oddział zarówno konsultacyjnie jak i wspierał nasze inicjatywy w rozwoju kardiologii na Dolnym Śląsku.

Zdjęcie 21. Wspólne zdjęcie zespołu Oddziału Kardiologicznego Szpitala im. T. Marciniaka wraz z naszym Nauczycielem prof. Ludmiłą Hirnlową oraz z dr med. Alicją Kostecką-Pokryszko i lekarzami, którzy w latach 70-tych i 80-tych pracowali lub odbywali specjalizację w naszym Oddziale – rok 1998

X. XXI wiek

Oddział Kardiologiczny uzyskał w 2002 r. przez Krajowy Zespół Nadzoru Specjalistycznego najwyższy **III stopień referencyjności** oraz **akredytacje z MZiOS do prowadzenia specjalizacji z chorób wewnętrznych i kardiologii** (12 miejsc z kardiologii i 9 miejsc z chorób wewnętrznych).

W pierwszej dekadzie XXI wieku z Oddziału odchodzą: dr Jerzy Wachtl, dr Janusz Sławin, dr med. Małgorzata Dmochowska-Perz i dr Mariusz Sakowski. Na etaty asystenckie zostają zatrudnieni nasi rezydenci w pierwszej dekadzie: dr Radosław Wontor, dr Zbigniew Bociąga, dr Mateusz Kuśmierz, w drugiej dekadzie: dr Wojciech Rychard, dr med. Maria Łoboz-Rudnicka. W ostatnich latach rezydenci: dr Dawid Ilnicki, dr Alicja Sołtowska wspomagają Intensywną Terapię Kardiologiczną.

W ostatnich 2 dekadach kontynuowano wieloletnie tradycje oddziału w zastosowaniu metod nieinwazyjnych w diagnostyce kardiologicznej i rozwijano działalność Pracowni

Echokardiograficznej. W 2000 r. przeprowadzono modernizację aparatu echokardiograficznego i pozyskano głowicę przezprzełykową. W 2005 r. z programu POLCARD oraz ze środków od sponsorów zakupiono wysokospecjalistyczną aparaturę echokardiograficzną z Dopplerem tkankowym, z możliwością badań (strain, strain rate) oraz z możliwością badań naczyniowych z opcją e-tracking i Wave Intensity.

Dr hab. med. Krystyna Łoboz-Grudzień otrzymuje **tytuł naukowy profesora nauk medycznych** postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia **6 kwietnia 2001 r.**

1) Pracownia Angiokardiografii

Do osiągnięć Oddziału należy zorganizowanie we wrześniu **2000 r. Pracowni Angiokardiografii**. Dzięki dużemu zaangażowaniu **dr med. Leszka Sokalskiego (kierownika** Pracowni **w latach 2000-2016)** zostaje zakupiony angiokardiograf z Narodowego Programu Ochrony Serca i ze środków z Urzędu Marszałkowskiego. W zespole pracują: początkowo dr: Jerzy Wachtl, Janusz Sławin,, Cezary Kucfir, w 2004 r. dołącza Radosław Wontor. Od 2000 r. w zespole pracuje technik RTG - Julita Żebrowska.

W 2003 r. Oddział zostaje włączony w **Program Leczenia Ostrych Zespołów Wieńcowych** na Dolnym Śląsku i pełni dyżury hemodynamiczne dla zawału serca. Pracownia zostaje wyposażona z Narodowego Programu Ochrony Serca w IVUS do badania ultrasonograficznego naczyń wieńcowych oraz w pompę wewnątrzaortalną. Dr med. Leszek Sokalski, dr Jerzy Wachtl i dr Janusz Sławin posiadają certyfikaty samodzielnych operatorów kardiologii interwencyjnej. W 2006 r. dr Janusz Sławin i dr Jerzy Wachtl odchodzą z Oddziału do Pracowni Hemodynamiki Szpitala Wojskowego.

W grudniu 2009 r. Szpital zakupuje nowoczesny angiokardiograf. Wdrożona została nowoczesna metoda FFR-badania istotności hemodynamicznej przepływu w tt. wieńcowych. Dr Radosław Wontor uzyskuje certyfikat samodzielnego operatora kardiologii interwencyjnej. Do zespołu hemodynamistów w ostatniej dekadzie dołączają rezydenci: Maciej Gamski, Szymon Hulok, Marcin Suckiel i Dawid Ilnicki. Dr Maciej Gamski i dr Szymon Hulok uzyskują certyfikaty samodzielnych diagnostów. Dr Maciej Gamski odchodzi na etat do Szpitala w Ostrowiu Wlkp., dr Szymon Hulok przechodzi do Poradni Kardiologicznej, a dr Marcin Suckiel do Szpitala w Lubinie.

Zdjęcie 22. Z Pracowni Hemodynamicznej: Kierownik – dr med. Leszek Sokalski z zespołem (pierwsza dekada XXI wieku)

Dr Radosław Wontor jest współautorem prac wspólnych z pracownikami Wydziału Nauk o Zdrowiu na temat zespołu kruchości w ostrych zespołach wieńcowych (Clin Interv Aging. 2016, Eur J Cardiovasc Nurs. 2015).

Zespół kardiologów interwencyjnych wykonuje około 1100 koronarografii rocznie, 450 – 500 zabiegów angioplastyki wieńcowej. Pracownia w tym okresie posiadała certyfikat klasy A Asocjacji Interwencji Sercowo-Naczyniowych PTK.

Od 2003 roku Oddział współpracuje z Centrum Chorób Serca Medinet (**prof. dr hab. Roman Cichoń)** konsultują: **dr med. Paweł Kwinecki**, **dr med. Mariusz Mieczyński, dr med. A. Farmas, dr med. J Szwedo).** Cyklicznie odbywają się konsultacje kardiochirurgiczne w ramach tzw. grupy ”heart team”.Od 2017 r. nawiązano także współpracę z Kliniką Kardiochirurgii Szpitala Wojskowego (**dr med. Jacek Skiba**, **dr med. Marek Gemel**).

Za szczególnie ważne uważa się udział zespołu Oddziału w międzynarodowym badaniu klinicznym w latach 2001-2009 **Occluded Artery Trial (OAT**) i substudy TOSCA.

Badania te były **grantem naukowym National Heart and Blood Institute w USA** i koordynowane były przez dr Judith S. Hochman (New York University School of Medicine, New York), a w Polsce przez Instytut Kardiologii w Warszawie (prof. Zygmunt Sadowski i prof. Witold Rużyłło). Aktualnie Oddział bierze udział w grancie naukowym NHBI w USA **„ISCHEMIA**" w stabilnej chorobie wieńcowej (koordynator krajowy – prof. Witold Rużyłło, prof. Hanna Szwed). Wyniki badań które wpłynęły na codzienną praktykę kliniczną publikowano na łamach **NEJM 2006, Circulation 2006 r. (prace kontrybutorskie).** Abstrakty z badania OAT ze współautorstwem naszego zespołu przedstawiano na sesji plakatowej w czasie 52 Sesji Naukowej American College of Cardiology w Chicago w marcu 2003, w czasie Europejskiego Kongresu Kardiologicznego w Wiedniu 2003 oraz w czasie American College of Cardiology w 2008 roku w Chicago w USA. Z materiału badania OAT zostały opublikowane prace, w których lekarze z naszego Oddziału uczestniczący w grancie byli **współautorami**: (L. Sokalski w pracy publikowanej w Catheter Cardiovasc Interv. 2008, K Łoboz-Grudzień w pracach: Eur Heart J.2009 i Am Heart J. 2012, J. Jaroch w pracy Am J Cardiol.2012).

2) Pracownia Wszczepiania Stymulatorów Serca

W ostatnich dekadach w **Pracowni Wszczepiania Stymulatorów Serca** (**opiekun dr med. Leszek Sokalski 1992-2010, dr Marek Śledziona 2010-2017, dr med. Rafał Wyderka od 2017 r.**) wprowadzano nowe procedury wysokospecjalistyczne: wszczepianie kardiowerterów-defibrylatorów – ICD (2004 r.) oraz dzięki nawiązanej współpracy z dr hab. Maciejem Sterlińskim z Instytutu Kardiologii w Warszawie wprowadzono stymulację komór resynchronizującą – CRT u chorych z niewydolnością serca (2006 r.). Do zespołu Pracowni Elektrostymulacji dołączają w 2006 r. Mateusz Kuśmierz, w 2008 r. Wojciech Rychard oraz w ostatniej dekadzie rezydenci: dr Kacper Paciejewski, dr Adam Ciapka. Dr Mateusz Kuśmierz i dr Wojciech Rychard uzyskali status samodzielnych operatorów urządzeń wszczepialnych. Dr Mateusz Kuśmierz i wsp. opublikował pracę „Wpływ kardiowertera defibrylatora na jakość życia – przegląd badań" (Folia Cardiol.2016). Łącznie w Pracowni wszczepiono ponad 7800 stymulatorów, wszczepiono ponad 600 urządzeń (ICD+CRT). Oddział prowadzi nadzór merytoryczny nad Poradnią Kontroli Stymulatorów.

Zdjęcie 23. Z Pracowni Wszczepiania Stymulatorów. Opiekunowie –dr Marek Śledziona i dr med. Rafał Wyderka z zespołem – 2018 r.

3) Pracownia Echokardiograficzna

opiekunowie:

dr med. A. Kowalska (1992-2010),
dr med. Barbara Brzezińska (2010-2018).

W zespole pracują; dr med. Małgorzata Dmochowska-Perz , dr med. Joanna Jaroch**,** dr Ewa Kruszynska dr med. Maria Łoboz-Rudnicka , oraz rezydenci dr med. Barbara Rzyczkowska i dr Bogusława Ołpińska.

W ostatniej dekadzie Pracownię Echokardiograficzną wspomagali nasi **rezydenci**: dr: Aleksandra Kamińska, Ewa Ussowicz, Małgorzata Oleksyszyn, Aneta Łasica, Irena Jagoda, Małgorzata Klimowicz, Barbara Domagała.

Technik elektroradiolog: Agnieszka Polech od 2011 roku.

Małgorzata Dmochowska-Perz i wsp. publikuje prace związane z czynnikami wpływającymi na powrót czynności mechanicznej lewego przedsionka po kardiowersji elektrycznej (Folia Cardiol. 2001 r.) oraz prace związane z czynnikami wpływającymi na nawrót migotania przedsionków (Kardiol Pol.2002). Badanie te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2000r.

Zespół Pracowni Echokardiograficznej pod kierunkiem prof. dr K Łoboz-Grudzień w czasie XXIII Ogólnopolskiej Konferencji Kardiologicznej Włocławskiego Towarzystwa Naukowego we Włocławku w 2003 r. zorganizował **sesję panelową** „Rozkurczowa niewydolność serca – jak rozpoznawać – rola echokardiografii Dopplerowskiej – implikacje prognostyczne i terapeutyczne" oraz w czasie XXIV Ogólnopolskiej Konferencji Kardiologicznej Włocławskiego Towarzystwa Naukowego, Włocławek 4-5 czerwca 2004 zorganizował **Sesję panelową** „Pozawałowa przebudowa lewej komory – koncepcje, implikacje kliniczne. Jak zapobiegać? Wpływ leczenia reperfuzyjnego na wskaźniki echokardiograficzne i elektrofizjologiczne".

Barbara Brzezińska i wsp. publikuje prace wskazujące, że wykazanie w ostrej fazie zawału zaburzeń czynności rozkurczowej o charakterze modelu restrykcyjnego wiąże się z rozwojem późnej dylatacji lewej komory i niewydolności serca (Przegl Lek. 2002) oraz prace związane z korzystnym wpływem leczenia trombolitycznego na pozawałowy remodeling lewej komory (Kardiol Pol.2007). Wyniki przedstawiane były na Europejskim Kongresie Niewydolności Serca w Strasburgu w 2003 r. oraz na EUROECHO 8 w Atenach w 2004 r. i EUROECHO 9 we Florencji w 2005 r. Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2005 r.

W 2006 r. **dr Ewa Kruszyńska**, dr med. Andrzej Wojszwiłło i dr Zbigniew Bociąga wprowadzają badania ultrasonograficzne tętnic szyjnych.

W 2006 r. **dr med. Alicja Kowalska i dr med. Barbara Brzezińska** wprowadzają wysokospecjalistyczne badania w kwalifikacji chorych z niewydolnością serca do resynchronizacji komór (CRT) oraz optymalizacji urządzeń wszczepialnych.

Praca K. Łoboz-Grudzień i wsp. „Early predictors of adverse left ventricular remodelling after myocardial infarction treated by primary angioplasty" otrzymała III nagrodę przyznaną przez Radę Naukową pisma Cardiology Journal za najbardziej interesującą pracę opublikowaną w 2007 roku.

W 2006 r. **prof. Krystyna Łoboz-Grudzień i dr med. Joanna Jaroch** wdrażają w kraju nowatorską **metodę ultrasonograficznej oceny sztywności naczyń - e-tracking** w wykrywaniu bezobjawowej miażdżycy. Metoda e-Tracking śledzenia ruchu ściany naczynia jest nowym narzędziem echograficznym w nieinwazyjnej ocenie lokalnej sztywności naczyń. Do zespołu badawczego wchodzą: dr Ewa Kruszyńska, dr Zbigniew Bociąga oraz rezydenci dr Maria Łoboz-Rudnicka, dr Barbara Rzyczkowska, dr Magdalena Woda.

Pierwsze doniesienie naukowe o zastosowaniu metody e-Tracking w ocenie sztywności tętnic szyjnych u osób z czynnikami ryzyka sercowo-naczyniowego dr med. J. Jaroch przedstawiała na X Kongresie Asocjacji Echokardiografii Europejskiego Towarzystwa Kardiologicznego „EUROECHO" w Pradze w 2006 r. (prezentacja ustna) w grupie chorych z nadciśnieniem tętniczym oraz na Kongresie Europejskiego Towarzystwa Kardiologicznego w Wiedniu w 2007 r.

W 2006 r. nasz ośrodek wszedł w skład **europejskiej grupy roboczej ETIC** (**E-T**racking **I**nvestigators' **C**ollaboration) zainicjowanej przez **Prof. Alana Frasera z Cardiff UK.** W latach 2006-2010 zostały opracowane normy parametrów sztywności tętnic szyjnych w populacji europejskiej „*European reference ranges for conduit arterial stiffness and wave travel - impact of age and gender*. (Eur J Echocardiogr. 2010).

Na zaproszenie Redaktora Naczelnego Polskiego Przeglądu Kardiologicznego J. Jaroch i wsp. publikują pracę: *„Echo-tracking i wave intensity – nowe, nieinwazyjne metody w ocenie funkcji naczyń"* w 2008 r. Praca ta była pierwszym w polskim piśmiennictwie opisem metody e-Tracking z przedstawieniem wyników badań wstępnych w grupie osób z czynnikami ryzyka sercowo-naczyniowego.

Dr med. Joanna Jaroch otrzymuje w drodze konkursu **z Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego** w 2009 roku **grant Naukowy SERVIER** na realizację projektu**:** „Wartość kliniczna parametrów sztywności tętnic i odbicia fali tętna ocenianych nową ultrasonograficzną metodą e-Tracking tętnic szyjnych u chorych na nadciśnienie tętnicze". Projekt zaowocował licznymi publikacjami naukowymi miedzy innymi: pracą wskazującą, że zaburzenia sztywności naczyń wyprzedzają dysfunkcję rozkurczową lewej komory (Kardiol Pol. 2012). Praca ta miała pionierski charakter w kraju i została przedstawiona w czasie sesji plakatowej moderowanej na EUROECHO 2012 w Atenach. Ponadto publikowane są prace w których udokumentowano istotną zależność pomiędzy wskaźnikami sztywności, a strukturalnym remodelingiem lewego przedsionka w nadciśnieniu tętniczym (Blood Press.

2015) oraz prace, w których przedstawiono zależności pomiędzy sztywnością tętnic szyjnych i wczesnymi zmianami miażdżycowymi (Acta Cardiol. 2016, Clin Interv Aging.2016.).

W **2015 r.** w Pracowni Echokardiograficznej w nowej lokalizacji na nowoczesnym sprzęcie wprowadzono badania 3D i 4D przezklatkowe i przezprzełykowe oraz badania odkształcenia lewej komory przy zastosowaniu techniki doplera tkankowego oraz śledzenia markerów akustycznych („speckle tracking").

Wykonywane są badania kwalifikujące do przeszczepu płuc u chorych z Kliniki Pulmonologii i Nowotworów Płuc Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu oraz badania dla pacjentów onkologicznych Dolnośląskiego Centrum Transplantacji Komórkowych.

Zbigniew Bociąga i wsp. przedstawia wyniki badań nad lokalną sztywnością naczyń w cukrzycy podczas Kongresu Europejskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego w Berlinie w 2008 r. (prezentacja ustna), w czasie XIV Zjazdu Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego ,Sopot 2004, Artery Reseach w Krakowie w 2015 r. Wyniki stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2016 r**.** W 2017 r dr med. Zbigniew Bociąga odchodzi z Oddziału.

Maria Łoboz-Rudnicka i wsp. przedstawia w czasie Joint Meeting European Society of Hypertension w Atenach w 2012 r. pracę na temat sztywności naczyń w zespole metabolicznym (prezentacja ustna). Publikuje prace, w których badano różnice płci we wpływie czynników ryzyka na przebudowę ściany naczyń oraz na sztywność naczyń (Clin Interv Aging. 2016, Clin Interv Aging. 2018). Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2016 r.

Barbara Rzyczkowska i wsp. przedstawia prace związane z remodelingiem przedsionka w nadciśnieniu tętniczym na XIII Zjeździe Polskiego Towarzystwa Nadciśnienia Tętniczego, Kraków 2012 (prezentacja ustna), na EUROECHO 2012 w Atenach. Badania te stanowiły podstawę rozprawy doktorskiej obronionej w 2017 r.

Badania prowadzone w ramach grupy ETIC (współpraca naukowa z O. Vriz z Ośrodka włoskiego w Udine oraz z prof. D. Vinereanu z Uniwersytetu w Bukareszcie zaowocowały licznymi pracami publikowanymi w renomowanych czasopismach. J. Jaroch i wsp. Clin Interv Aging 2016 – praca poświęcona różnicom płci w zakresie czynników predykcyjnych zaburzeń czynności rozkurczowej lewej komory z uwzględnieniem sztywności tętnic szyjnych (J.Jaroch i wsp. Adv Clin Exp Med. 2016) - praca dokumentuje niezależny związek pomiędzy nowym parametrem sztywności tętnic szyjnych – jednopunktową

prędkością fali tętna PWVβ, a przerostem koncentrycznym lewej komory serca u pacjentów z nadciśnieniem tętniczym.

Dr Wojciech Rychard zajmuje się analizą intensywności fali tętna (*wave intensity analysis*) w nadciśnieniu tętniczym i w kardiomiopatii rozstrzeniowej. Dr Wojciech Rychard *i wsp.* publikuje w polskim piśmiennictwie analizę intensywności fali tętna na łamach Folia Cardiol. 2014**.** Jest współautorem pracy O. Vriz. i wsp. publikowanej w J. Ultrasound Med. 2017.

Dr med. Barbara Brzezinska bierze udział **w wieloośrodkowym badaniu VIA-CRT –** badanie żywotności mięśnia serca przed wszczepieniem CRT (koordynator krajowy - prof. Edyta Płońska z Kliniki Kardiologii w Szczecinie). Wyniki publikowane są w Int. J Cardiol.2014. Praca na temat predyktorów poprawy czynnościowej niedomykalności mitralnej po zabiegach CRT (B. Brzezińska i wsp. publikowana w Kardiol Pol. 2011 r.) zaowocowała zaproszeniem dr med. Barbary Brzezińskiej do napisania rozdziału pt.: „Cardiac Dyssynchrony as a Pathophysiology Factor of Functional Mitral Regurgitation.Role of Cardiac Resynchronization Therapy" w książce "Structural Insufficiency Anomalies in Cardiac Valves" wydanej przez IntechOpen.

W Pracowni Echokardiograficznej rocznie wykonuje się około 5000 badań i szkoli lekarzy z zakresu echokardiografii z terenu Dolnego Śląska. Od 2007 r. prof. K Łoboz-Grudzień jest członkiem grupy ekspertów Sekcji Echokardiografii PTK ds. przyznawania akredytacji.

W 2008 r. Pracownia Echokardiograficzna otrzymała akredytację Sekcji Echokardiografii PTK najwyższej klasy C.

Akredytację indywidualną Sekcji Echokardiografii PTK uzyskali: prof. K. Łoboz-Grudzień, dr med. A. Kowalska, dr med. Barbara Brzezińska, dr med. Joanna Jaroch, dr Ewa Kruszyńska, dr med. Zbigniew Bociąga, dr med. Maria Łoboz-Rudnicka.

Zdjęcie 24. Z Pracowni Echokardiograficznej – Opiekun dr med. Barbara Brzezińska z zespołem 2018 r.

W 2010 r. dr med. Alicja Kowalska przechodzi na emeryturę. Należy podkreślić duże zasługi dr med. Alicji Kowalskiej w rozwoju Pracowni Echokardiografii, we wprowadzaniu nowych wysokospecjalistycznych metod echokardiograficznych i w nauczaniu młodej kadry lekarskiej echokardiografii. Dr med. w latach 2010-2018 wspiera Poradnię Kardiologiczną. Z-cą ordynatora zostaje **dr med. Andrzej Wojszwiłło**.

4) Pracownia Elektrofizjologii

W 2012 roku uruchomiono Pracownię Elektrofizjologii. Dzięki współpracy z prof. Hanną Szwed z Instytutu Kardiologii w Warszawie lekarze naszego Oddziału dr **Mateusz Kuśmierz i dr Wojciech Rychard** kształcą się w Pracowni Elektrofizjologii Klinicznej i Urządzeń Wszczepialnych Kliniki Choroby Wieńcowej Instytutu Kardiologii w Warszawie. Zespół nasz od początku od 2012 roku wspomaga ekspert elektrofizjologii **dr hab. med. Aleksander Maciąg** z Instytutu Kardiologii. Początkowo wykonywane były zabiegi ablacji klasycznej. Od 2017 roku wprowadzono wysokospecjalistyczne krioablacje w migotaniu przedsionków oraz wprowadzono zabiegi ablacji z systemem elektroanatomicznym 3D CARTO (migotanie przedsionków i częstoskurcze komorowe). Zabiegi te są wspomagane także od 2017 r. przez eksperta elektrofizjologii **dr med. Artura Fuglewicza. N**ależy odnotować, że dr Mateusz Kuśmierz i dr Wojciech Rychard od 2018 roku samodzielnie wykonują zabiegi ablacji klasycznej.

31 08 2015 Oddział Kardiologiczny zmienia lokalizację. Przenosimy się do nowo wybudowanego **Szpitala przy ul. gen E. Fieldorfa** do 60 łóżkowego Oddziału Kardiologicznego (Oddział zostaje zwiększony o 11 łóżek) z nowoczesnym 8 łóżkowym Pododdziałem Intensywnej Terapii Kardiologicznej i pracowniami diagnostycznymi, miedzy innymi (2 Pracownie Echokardiograficzne wyposażone w nowoczesny sprzęt). Pracownia Angiokardiografii zostaje przeniesiona ze starego Szpitala z ul. Traugutta. W nowej lokalizacji czekają nas nowe zadania, zwiększona ilość łóżek, liczne konsultacje kardiologiczne na licznych oddziałach w tym na tych przeniesionych ze Szpitala Kolejowego (Oddział Chorób Wewnętrznych, Endokrynologii, Reumatologii). W nowej lokalizacji wdrożono w Szpitalu nowe techniki diagnostyczne w kardiologii. Dużym sukcesem Dyrekcji Szpitala było wprowadzenie badań tomografii naczyń wieńcowych oraz rezonansu magnetycznego serca. W nowym Szpitalu we wrześniu 2015 r. Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej wizytuje ówczesny Minister Zdrowia i Opieki Społecznej prof. dr hab. Marian Zembala.

Zdjęcie 25. Nowy Szpital przy ul. Fieldorfa 2. Minister Zdrowia i Opieki Społecznej prof. dr Marian Zembala wizytuje Pododdział Intensywnej Terapii Kardiologicznej w nowym Szpitalu- 2015 r.

W 2017 r. z powodu ciężkiej choroby odchodzi od nas na zawsze (22 lipiec 2017) **dr med. Leszek Sokalski.** Dr med. Leszek Sokalski poniósł duże zasługi w rozwoju intensywnej terapii i **kardiologii interwencyjnej na Dolnym Śląsku**. Należy odnotować duży udział w kształceniu młodej kadry w zakresie procedur intensywnej terapii jak i kardiologii interwencyjnej. Odznaczony został Honorowym Medalem PTK z okazji 50-lecia Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego**.**

Od marca 2017 **r. kierownikiem** Pracowni Hemodynamiki zostaje **dr med. Rafał Wyderka** kardiolog interwencyjny z wieloletnim doświadczeniem, wywodzi się z Kliniki Kardiologii w Katowicach – (prof. Michał Tendera, prof. Wojciech Wojakowski).

Do zespołu hemodynamistów dołącza także w październiku 2017 r. **dr Andrzej Rudnik**, kardiolog interwencyjny z wieloletnim doświadczeniem, które zdobywał pod kierunkiem prof. Pawła Buszmana i prof. Andrzeja Ochały. W ostatnim roku znacznie zwiększono ilość wykonywanych wysokospecjalistycznych procedur: 1500 koronarografii, 800 angioplastyk wieńcowych, 80 IVUS/FFR. Pracownia otrzymała **w 2018 r. certyfikat klasy B** Asocjacji Interwencji Sercowo-Naczyniowych PTK

Zdjęcie 26. Z Pracowni Hemodynamicznej – 2018 r. Kierownik-dr med. Rafał Wyderka z zespołem, 2018 r.

We wrześniu 2017 do zespołu lekarskiego i także do zespołu Pracowni Echokardiograficznej dołącza dr Anna Hulok - specjalista kardiolog (specjalizację odbywała w Klinice Kardiologii Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu).

W październiku 2017 roku **dr med. Joanna Jaroch otrzymuje stopień naukowy dr habilitowanego** na podstawie monotematycznego cyklu prac Pt. Sztywność tętnic szyjnych, a przebudowa serca w nadciśnieniu tętniczym".

W listopadzie 2017 r. dr hab. Joanna Jaroch wraz z dr Ewą Ussowicz z Poradni Kardiologicznej organizują w ramach rehabilitacji kardiologicznej Kompleksową Opiekę Specjalistyczną „KOS" dla chorych po zawale mięśnia serca. Do zespołu opieki ambulatoryjnej nad chorym z zawałem serca oddelegowany zostaje dr Cezary Kucfir.

Lekarze rezydenci aktywnie uczestniczą w diagnostyce kardiologicznej, w wysokospecjalistycznych procedurach diagnostycznych i terapeutycznych, biorą także udział w przygotowywaniu prac naukowych .Między innymi: dr Aleksandra Kamińska-Kegel w 2014 r. przedstawia na EUROECHO 2014 w Wiedniu prezentację plakatową na temat zależności skali CHADSVASC ze skrzeplinami w uszku lewego przedsionka, praca została opublikowana Arch Med Wewn. 2016, dr Alicja Sołtowska jest współautorką pracy poglądowej "Chora w ciąży ze sztuczną zastawką serca" Folia Cardiol. 2015, a dr Przemysław Szeląg i wsp. opublikował pracę „Czynniki wpływające na rehospitalizacje pacjentów z niewydolnością serca" Folia Cardiol. 2017.

Należy podkreślić duże zasługi **dr med. Andrzeja Wojszwiłło** z-cy Ordynatora w kształceniu młodej kadry i w przygotowywaniu lekarzy rezydentów do pełnienia dyżurów.

Aktualnie rezydentury odbywają: z kardiologii –dr, dr: Barbara Rzyczkowska, Przemysław Szeląg, Marta Motak, Katarzyna Kutyłowska, Dawid Ilnicki, Adam Ciapka, Bogusława Ołpinska, Anna Kozłowska, Jagoda Młynarczyk, Kuba Adamowicz, Anna Palacz, Sylwia Derbiszewska, natomiast z chorób wewnętrznych: Alicja Sołtowska, Urszula Oleksiejuk, Aleksandra Ślązak.

Zdjęcie 27. Lekarze rezydenci odbywający specjalizację z kardiologii i chorób wewnętrznych z opiekunami: dr med. Andrzejem Wojszwiłło i dr Radosławem Wontorem

Od 2016 r. pielęgniarka Oddziałowa **mgr piel. Henryka Górska** po blisko 40 latach pracy przechodzi na emeryturę. Poniosła duże zasługi w działalności organizacyjnej i w szkoleniu młodej kadry pielęgniarskiej. Wykazała duże zaangażowanie w organizacji Oddziału w nowej lokalizacji. W drodze konkursu od 2016 r. pielęgniarką oddziałową zostaje **mgr piel. Małgorzata Paliwoda.**

Jesteśmy zapraszani do wygłaszania wykładów w ramach Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego, Towarzystwa Medycyny Rodzinnej. Organizujemy także **warsztaty dla lekarzy POZ i lekarzy rodzinnych.** Zorganizowano ***Warsztaty echokardiograficzne*** dla lekarzy z terenu Dolnego Śląska, które uzyskały punkty edukacyjne Sekcji Echokardiografii Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego. Organizujemy **kursy w ramach kształcenia podyplomowego** wspólnie z Wydziałem Lekarskim Kształcenia Podyplomowego A.M. we Wrocławiu. Zespół oddziału od lat 90-tych bierze udział w międzynarodowych badaniach klinicznych w niewydolności serca, w ostrych zespołach wieńcowych, stabilnej chorobie wieńcowej, migotaniu przedsionków oraz w międzynarodowych rejestrach, a publikowane prace mają charakter kontrybutorski.

Oddział jest bazą dla dydaktyki studentów Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu. Prof. K Łoboz-Grudzień w latach 1989-2016 – nauczyciel akademicki na Wydziale Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, w latach 2004-2016 profesor zwyczajny, kierownik Katedry Pielęgniarstwa Klinicznego.

Od 2018 r. dr hab. Joanna Jaroch – nauczyciel akademicki na Wydziale Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu.

Przez okres 25 lat w Oddziale Kardiologicznym pod kierunkiem **prof. dr hab. Krystyny Łoboz-Grudzień** zanotowano dynamiczny rozwój metod diagnostyczno-terapeutycznych oraz rozwój działalności szkoleniowo-naukowej. Uruchomiono Pracownię Angiokardiografii (kierownik w latach 2000-2016 dr med. Leszek Sokalski) ,oddział włączył się w 2003 r. w program leczenia ostrych zespołów wieńcowych w systemie ostrych dyżurów. Wdrożono wysokospecjalistyczne procedury wszczepiania kardiowerterów- defibrylatorów ICD oraz stymulatorów z resynchronizacją- CRT. W 2012 r. zorganizowano Pracownię Elektrofizjologii (wprowadzono zabiegi ablacji klasycznej), w 2017 r. wprowadzono wysokospecjalistyczne zabiegi z systemem elektroanatomicznym 3D CARTO.

Przez okres 25 lat zanotowano rozwój wysokospecjalistycznych metod nieinwazyjnych. Rozwijano metody elektrokardiologii nieinwazyjnej, wysokospecjalistyczne metody echokardiograficzne. Wdrożono pionierskie badania w kraju sztywności naczyń metodę e-tracking i nawiązano współpracę międzynarodową, która zaowocowała licznymi pracami naukowymi. Dzięki prowadzonym oryginalnym pracom naukowym oraz udziałowi zespołu w międzynarodowych prestiżowych badaniach klinicznych i grantach naukowych Oddział Kardiologiczny cieszył się uznaniem w kraju. Należy odnotować duże wsparcie ze strony Dyrektora Naczelnego Szpitala im. T. Marciniaka **dr n. med. Marka Nikiela** w realizacji wszelkich inicjatyw które służyły dla rozwoju Oddziału Kardiologicznego.

XI. Działalność naukowa

W latach 1992-2017 opublikowano 148 prac twórczych, 18 prac poglądowych, 4 rozdziały w książkach, 91 komunikatów zjazdowych, z czego 45 przedstawianych było na zagranicznych Konferencjach Naukowych. Tematyka prac głównie dotyczyła echokardiografii w tym dopplerowskiej: badania czynności rozkurczowej lewej komory serca w chorobie niedokrwiennej serca, funkcja skurczowa i rozkurczowa w przeroście serca w nadciśnieniu tętniczym, pozawałowy remodeling serca oraz metod holterowskich

w nadciśnieniu tętniczym, badań nad sztywnością naczyń szyjnych w nadciśnieniu tętniczym, cukrzycy, odmienności płci w chorobach sercowo-naczyniowych.

We współpracy z Wydziałem Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu z dr hab. Izabellą Uchmanowicz prof. nadzw. oraz z dr hab. Beatą Jankowską-Polańską opublikowano prace poświęcone jakości życia w chorobach sercowo-naczyniowych, problemom zespołów geriatrycznych: zespół kruchości, zaburzenia funkcji poznawczych i ich wpływ na adherence i compliance w chorobach sercowo-naczyniowych.

Prof. Krystyna Łoboz-Grudzień jest **promotorem 14 rozpraw doktorskich** zakończonych, z czego 8 pochodzi z Oddziału Kardiologicznego. Z zespołu badawczego kierowanego przez prof. K Łoboz-Grudzień **3 osoby uzyskały stopień doktora habilitowanego**: dr hab. med **Joanna Jaroch** z Oddziału Kardiologicznego w 2017 r., z Wydziału Nauk o Zdrowiu: dr hab. n. o zdrowiu **Izabella Uchmanowicz** w 2016 r. i dr hab. n. o zdrowiu **Beata Jankowska-Polańska** w 2018 r.

Prof. K. Łoboz-Grudzień jest recenzentem 65 rozpraw doktorskich, 9 rozpraw habilitacyjnych, 7 wniosków na tytuł profesora.

Następujące osoby z Oddziału Kardiologicznego uzyskały **stopień doktora nauk medycznych** pod kierunkiem prof. dr hab. Krystyny Łoboz-Grudzień:

1. **Katarzyna Kulczuga-Kaczmarek** *„Zaburzenia rytmu serca w zespole wypadania płatka zastawki dwudzielnej”, obrona - 1995 r.*
2. **Alicja Kowalska** „Przydatność echokardiografii dopplerowskiej w ocenie czynności rozkurczowej lewej komory w chorobie niedokrwiennej serca”, obrona - 1998 r.
3. **Joanna Jaroch** „Czynność skurczowa i rozkurczowa lewej komory w różnych typach przerostu i geometrii lewej komory w nadciśnieniu tętniczym”, obrona - 2000 r.
4. **Małgorzata Dmochowska-Perz** „Czynniki wpływające na utrzymanie rytmu zatokowego po kardiowersji w migotaniu przedsionków”, obrona - 2000 r.
5. **Andrzej Wojszwiłło** „Zmienność rytmu serca i parametry uśrednionego sygnału elektrokardiograficznego u chorych z nadciśnieniem tętniczym z przerostem mięśnia serca”, obrona – 2000 r.
6. **Barbara Brzezińska** „Echokardiograficzna ocena funkcji skurczowej i rozkurczowej lewej komory po zawale mięśnia serca”, obrona - 2005 r.
7. **Zbigniew Bociąga** „Zmiany strukturalne i czynnościowe tętnic szyjnych u chorych z niepowikłaną cukrzycą typu 2”- 2016 r.
8. **Barbara Rzyczkowska** „Zmiany strukturalne i czynnościowe lewego przedsionka jako wczesne subkliniczne powikłanie narządowe u chorych z nadciśnieniem tętniczym”- 2017 r.

Natomiast **Maria Łoboz-Rudnicka** uzyskała stopień dr n. med. na podstawie rozprawy: ”Wpływ czynników ryzyka sercowo-naczyniowego na zmiany strukturalne i funkcjonalne tętnic szyjnych –różnice płci” 2016 r.- promotor prof. dr hab. Andrzej Szuba.

XII. Działalność szkoleniowa

Oddział stanowił bazą do prowadzenia specjalizacji z chorób wewnętrznych i kardiologii. Prof. Krystyna Łoboz-Grudzień jest członkiem państwowej Komisji Egzaminacyjnej z kardiologii.

W latach 1993-2017 13 lekarzy uzyskało I stopień specjalizacji z chorób wewnętrznych, 21 lekarzy uzyskało II stopień specjalizacji z chorób wewnętrznych, 21 osób uzyskało specjalizację z zakresu kardiologii.

Spośród asystentów i rezydentów Oddziału i Poradni Kardiologicznej **specjalizację z kardiologii** uzyskali: dr: Marek Śledziona, Jerzy Wachtl, Janusz Sławin, Irena Dworak, Małgorzata Dmochowska-Perz, Barbara Brzezińska, Andrzej Wojszwiłło, Joanna Jaroch, Ewa Kruszyńska**,** Mariusz Sakowski, Radosław Wontor, Maciej Gamski, Szymon Hulok, Wojciech Rychard, Aleksandra Kamińska-Kegel, Aneta Łasica, Irena Jagoda, Ewa Ussowicz, Maria Łoboz-Rudnicka, Mateusz Kuśmierz, Ewa Maczugowska. Natomiast dr Andrzej Błaszczyk uzyskał **specjalizację z diabetologii**. Spośród rezydentów **specjalizację z chorób wewnętrznych** uzyskali: Krzysztof Lipka, Katarzyna Banek-Kocela, Małgorzata Oleksyszyn, Kacper Paciejewski, Magdalena Dziuba, Barbara Domagała, Małgorzata Klimowicz, Marcin Suckiel.

W **zespole pielęgniarskim** 15 pielęgniarek uzyskało **wyższe wykształcenie**: 7 pielęgniarek uzyskało tytuł magistra pielęgniarstwa (Henryka Górska, Małgorzata Paliwoda, Ewa Kalisz i Violetta Michalak, Anna Dziuba, Renata Stasiaczyk, Maria Iwan-Król oraz 8 pielęgniarek licencjat (Małgorzata Pabich, Dorota Peszko, Joanna Pieczonka, Renata Buczek, Adam Bulkiewicz, Karolina Kłoczko, Olga Kowalska, Monika Tessmer) oraz 17 pielęgniarek uzyskało **specjalizacje,** w tym 11 pielęgniarek z **pielęgniarstwa kardiologicznego** (Lidia Antkowiak, Maria Czerwony, Agnieszka Gawron, Teresa Kazior, Iwona Kasprzak, Sylwia Rakowska, Małgorzata Sajdak, Jolanta Sawicka, Anna Staniszewska, Angelika Wysocka, Maria Iwan-Król), 5 pielęgniarek **z pielęgniarstwa zachowawczego** (Jadwiga Bojarojć, Wiesława Knedler, Beata Świderska, Krystyna Tywoniak, Renata Stasiaczyk) i 1 **w zakresie organizacji i zarządzania** (mgr piel.Henryka Górska) .

Należy odnotować, że pielęgniarka Intensywnej Terapii Kardiologicznej **Magdalena Lisiak** w 2018 r. uzyskała **stopień dr nauk o zdrowiu** – promotor dr hab. Izabella Uchmanowicz prof.nadzw.). Ponadto pielęgniarki zatrudnione w Oddziale: Jolanta Bawolska, Teresa Cieślak, Beata Dolata, Ewa Krzyszczuk, Beata Kusz, Dorota Macyszyn, Dorota Kuśmierska, Aneta Łozowik, Teresa Papciak, Jolanta Siatka, Barbara Tokarek, Maria Tokarz.

Zdjęcie 28. Zespół pielęgniarski Oddziału Kardiologicznego z pielęgniarką oddziałową mgr piel. Małgorzatą Paliwodą – 2018 r.

XIII. Działalność w nadzorze kardiologicznym

W latach 1992-1999 prof. dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień pełniła funkcję **specjalisty wojewódzkiego** w dziedzinie kardiologii dla województwa wrocławskiego.

W latach 1999- 2001 r. dr med. Leszek Sokalski pełnił funkcję **konsultanta ds. kardiologii** dla województwa dolnośląskiego.

XIV. Działalność w Polskim Towarzystwie Kardiologicznym

1) Działalność w **Oddziale Wrocławskim Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego**

Oddział Kardiologiczny był siedzibą Oddziału Wrocławskiego Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego w latach 1992-2001 i w latach 2015-2017.

Przez 3 kadencje w latach **1992-2001 prof. Krystyna Łoboz-Grudzień** pełniła funkcję **Przewodniczącej Oddziału Wrocławskiego PTK.** W okresie tym zorganizowano około 60 Posiedzeń lub Konferencji Szkoleniowo-Naukowych o zasięgu makroregionalnym.

W latach 2001-2003 prof. K Łoboz-Gudzień pełniła funkcję z-cy Przewodniczącej.

Dr med. Alicja Kowalska w latach 1993-2001 pełniła funkcję sekretarza Oddziału Wrocławskiego PTK.

Dr med. Andrzej Wojszwiłło w latach 1993-2003 pełnił funkcję skarbnika Oddziału Wrocławskiego PTK.

Dr med. Joanna Jaroch w latach 2013-2015 pełniła funkcję elekta Przewodniczącej Oddziału Wrocławskiego PTK, w latach **2015-2017** pełniła funkcję **Przewodniczącej Oddziału Wrocławskiego PTK,** a w latach 2017-2019 byłej Przewodniczącej Oddziału Wrocławskiego PTK.

Dr med. Zbigniew Bociąga w latach 2015-2017 pełnił funkcję sekretarza Oddziału Wrocławskiego PTK, a dr med. Maria Łoboz-Rudnicka pełniła funkcję skarbnika Oddziału Wrocławskiego PTK.

Dr med. A. Wojszwiłło w latach 2004-2007 był członkiem Zarządu Oddziału Wrocławskiego PTK, a w latach 2008-2011 był członkiem Komisji Rewizyjnej Oddziału Wrocławskiego PTK.

2) Działalność w Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego

W latach 1998 -2001 prof. Krystyna Łoboz-Grudzień była **członkiem Zarządu Głównego PTK**. W Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Kardiologicznego w latach 1995 - 1998 była członkiem Komisji Dydaktycznej, a w latach 1998-2001 r. była członkiem Komisji Informatyki. W latach 2011-2013 była członkiem Komisji Nagród Zarządu Głównego PTK.

3) Działalność w Sekcji Chorób Serca u Kobiet PTK

Prof. K Łoboz-Grudzień w latach 2009-2013 była członkiem Zarządu Sekcji Chorób Serca u Kobiet PTK, a w latach 2013-2019 jest członkiem Komisji Rewizyjnej Sekcji Chorób Serca u Kobiet PTK.

Dr hab. med. Joanna Jaroch w latach 2017-2019 jest członkiem Zarządu Sekcji Chorób Serca u Kobiet PTK.

Należy podkreślić zaangażowanie nasze w działalność Sekcji Chorób Serca u Kobiet. Zorganizowano 3 Konferencje o zasięgu makroregionalnym. Prof. Krystyna Łoboz-Grudzień i dr hab. Joanna Jaroch są autorkami rozdziałów w książkach „Choroby Serca u Kobiet".

XV. Udział w Kolegiach Redakcyjnych, recenzenci czasopism

Od lat 90 tych prof. dr hab. K. Łoboz-Grudzień jest członkiem Rady Naukowej (Scientific Board) czasopisma **Cardiology Journal** (formely Folia Cardiologica) jest to dwumiesięcznik wydawany pod auspicjami International Society of Holter and Noninvasive Electrocardiology, w latach 2010-2016 była w Kolegium Redakcyjnym (**associate editors**) tego czasopisma.

Ponadto prof. K. Łoboz-Grudzień jest od lat 90-tych recenzentem oraz komentatorem czasopisma **Kardiologia Polska** oraz recenzentem Advances in Clinical and Experimental Medicine. Od wielu lat była recenzentem abstraktów nadsyłanych na Międzynarodowe Kongresy Kardiologiczne organizowane przez Polskie Towarzystwo Kardiologiczne. Recenzowała projekty badawcze dla **Narodowego Centrum Nauki** w Krakowie.

Dr med. Barbara Brzezińska jest recenzentem czasopisma **Kardiologia Polska**. Dr hab. med. Joanna Jaroch jest recenzentem czasopisma Advences in Clinical and Experimental Medicine.

W 2004 r. prof. K. Łoboz-Grudzień została odznaczona **Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski,** a w 2005 r. przez Senat Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich Złotą Odznakę Honorową Academia Medica Wratislaviensis. W 2011 roku otrzymała pierścień tysiąclecia z rąk Jego Eminencji Kardynała Henryka Gulbinowicza z okazji 50-lecia Dolnośląskiego Szpitala im. T. Marciniaka. W 2014 r. otrzymała Honorowy Medal PTK z okazji 50-lecia Oddziału Wrocławskiego PTK.

W kwietniu 2018 r. prof. Krystyna Łoboz-Grudzień przechodzi na emeryturę.

Zdjęcie 29. Spotkanie z zespołem i Dyrekcją Szpitala w związku z przejściem prof. Krystyny Łoboz-Grudzień na emeryturę

W kwietniu 2018 r. w drodze konkursu **Ordynatorem Oddziału Kardiologicznego** zostaje **dr hab. med. Joanna Jaroch**, która otrzymuje także samodzielne stanowisko na Wydziale Nauk O Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu.

Zdjęcie 30. Wspólne zdjęcie zespołu z nowym Ordynatorem Oddziału Kardiologicznego dr hab. med. Joanną Jaroch – kwiecień 2018

XVI. Podziękowania

Z okazji Jubileuszu pragniemy podziękować wszystkim, którzy tworzyli i rozwijali Oddział Kardiologiczny Dolnośląskiego Szpitala Specjalistycznego im. T. Marciniaka.

Szczególne podziękowania w latach 1968-1992:

Dla śp. Doktora **Kazimierza Sroczyńskiego,** Dyrektora Naczelnego Szpitala w latach 70 i 80-tych za ofiarowaną przyjaźń i ogromną życzliwość dla wszystkich inicjatyw ówczesnego Ordynatora Oddziału Pani Prof. Ludmiły Hirnlowej służących dla rozwoju kardiologii na Dolnym Śląsku.

Dla śp. Profesora **Anatola Kustrzyckiego,** ówczesnego Kierownika Kliniki Kardiochirurgii A.M. we Wrocławiu za wieloletnią współpracę, za umożliwienie wykonywania zabiegów kardiologii interwencyjnej naszym kolegom w Pracowni Hemodynamiki Kliniki Kardiochirurgii A.M. we Wrocławiu, za cotygodniowe kominki kardiologiczno-kardiochirurgiczne w czasie których jako młodzi lekarze czerpaliśmy wiedzę.

Szczególne podziękowania w latach 1993- 2018

Dla Dyrekcji Szpitala, szczególnie dla Pana Dyrektora Naczelnego dr med. **Marka Nikiela** za życzliwość i wspieranie wielu naszych inicjatyw, których celem było rozwijanie działalności kardiologicznej na terenie Dolnego Śląska, za stworzenie warunków do prowadzenie międzynarodowych badań klinicznych i grantów naukowych, za wyrażanie zgody na prowadzenie dydaktyki ze studentami Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu na tzw. „bazie obcej".

Dla Pani Dyrektor ds. Ekonomiczno-Eksploatacyjnych mgr. inż. **Katarzyny Kapuścińskiej** za okazywaną pomoc i ogromną życzliwość dla działań Oddziału Kardiologicznego.

Dla Jego Magnificiencji obecnego Rektora Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu Pana Profesora **Marka Ziętka** i dla Pani Dziekan Wydziału Nauk o Zdrowiu Profesor **Joanny Rosińczuk,** jak i dla Rektorów i Dziekanów piastujących te zaszczytne funkcje w okresie ostatnich 50 lat za wieloletnią życzliwość i współpracę naukowo-dydaktyczną, która przyczyniała się do rozwoju naszego Oddziału.

Podziękowania dla Instytutu Kardiologii w Warszawie:

Dla śp. Profesora **Zygmunta Sadowskiego**, Dyrektora Instytutu Kardiologii i konsultanta krajowego w dziedzinie kardiologii za ogromną życzliwość, wspieranie rozwoju naszego Oddziału, doposażanie Oddziału w sprzęt z Narodowego Programu Ochrony Serca, za zapraszanie naszego zespołu do międzynarodowych programów klinicznych oraz do grantów naukowych pod auspicjami NHLBI.

Dla Pani Profesor **Wandy Sadowskiej,** nestorki echokardiografii w Polsce za sprzyjanie w rozwoju echokardiografii w naszym Oddziale.

Dla Pana Profesora **Witolda Rużyłło,** Dyrektora Instytutu Kardiologii za wieloletnią życzliwość, wspieranie rozwoju naszego Oddziału, zaproszenie naszego Oddziału do grantów naukowych pod auspicjami NHLBI.

Dla Pani Profesor **Hanny Szwed** za pomoc w tworzeniu Pracowni Elektrofizjologii, umożliwienie kształcenia naszych lekarzy w Klinice Kardiologicznej kierowanej przez Panią Profesor.

Podziękowanie

dla Pana Profesora **Waldemara Banasiaka,** Kierownika Ośrodka Chorób Serca w Szpitalu Wojskowym we Wrocławiu za pomoc w czasie powodzi w 1997 r, jak i za okazywaną życzliwość dla naszego Oddziału.

Specjalne podziękowanie

dla Pana Profesora **Mariana Zembali** z Centrum Chorób Serca w Zabrzu za przyjaźń i wieloletnią pomoc, przyjmowanie najtrudniejszych przypadków kardiologicznych do zabiegów kardiochirurgicznych i wspieranie wielu naszych inicjatyw służących dla rozwoju kardiologii na Dolnym Śląsku.

Podziękowanie dla dr med. Lidii Grudzień-Ferber za prowadzenie kroniki Oddziału dzięki której zachowało się wiele dokumentów i zdjęć z lat 70 tych, 80 tych i 90-tych.

Opracowała: prof. dr hab. Krystyna Łoboz-Grudzień